

10. Закон України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 р. / Відомості Верховної Ради України. 1992. № 27. Ст. 382.
 11. Закон України «Про контррозвідальну діяльність» від 03.04.2003 р. / Відомості Верховної Ради України. 2003. № 12. Ст. 89.
 12. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. із змінами і доповненнями станом на 01.03.2016. / Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.
 13. Шинкаренко І.Р. Проблеми удосконалення правового регулювання оперативно-розшукової діяльності. Кримський юридичний вісник. 2007. № 1. С. 149–180.
 14. Оперативно-розыскная деятельность: учеб. / под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, А.Ю. Шумилова. М.: ИНФРА. М, 2002. XXII, 794 с.
 15. Оперативно-розыскная деятельность: навч. посіб. / Моїсєєв Є.М., Джу́жа О.М., Никифорчук Д.Й. та ін.; за ред. проф. О.М. Джу́жи. К.: Правова єдність, 2009. 310 с.

УДК 343.98.001.36

ТЕХНОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ КРИМІНАЛІСТИКИ

TECHNOLOGICAL FUNCTION OF CRIMINALISTICS

Комісарчук Р.В.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри криміналістики
Національний університет «Одеська юридична академія»

У статті вказані окремі технологічні складники криміналістики, а саме її технологічна природа, на основі чого можна виробити комплекс науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності забезпечення криміналістичної діяльності у сфері боротьби зі злочинністю.

Тематика дослідження є актуальною для подальшого розвитку криміналістичного наукового знання і судово-слідчої, експертної практики.

Ключові слова: загальна теорія криміналістики, вчення про криміналістичну технологію, технологічна парадигма криміналістики, завдання та функції криміналістики, технологічна функція криміналістики.

В статье обозначены отдельные технологические составляющие криминалистики, а именно ее технологическая природа, на основе чего возможно выработать комплекс научно обоснованных практических рекомендаций по повышению эффективности обеспечения криминалистической деятельности в сфере борьбы с преступностью.

Тематика исследования является актуальной для дальнейшего развития криминалистического научного знания и судебно-следственной, экспертной практики.

Ключевые слова: общая теория криминалистики, учение о криминалистической технологии, технологическая парадигма криминалистики, задачи и функции криминалистики, технологическая функция криминалистики.

The article deals with some technological components of criminalistics, namely its technological paradigm, on the basis of which it is possible to develop a set of scientifically sound practical recommendations for improving the effectiveness of criminalistic activities in the field of combating crime.

The regular trends in the development of various sciences, and on their basis various paradigms, testify to the integration of various branches of scientific knowledge into criminalistics, like metascience. The prerequisites for this problem are many centuries old, present in the works of many students of different sciences. But, there are no discussions on problems of criminalistics as a technology of law enforcement agencies fighting crime in a certain Fermat because the fundamental problems of the theory, methodology and history of modern criminalistic science have not been sufficiently studied. Hence the critical state of the classical domestic forensic theory, as well as its correspondence to the real cognitive process and practice. But, despite this, it is necessary to recognize as irreversible the process of formation of a new criminalistic paradigm, profound conceptual changes in the content of criminalistics as a technology to combat crime, which will lead to renewal of the meaning and content of the main scientific categories, goals and values of the criminalistic scientific community.

The main source of the formation of criminalistic, as a science of the XIX century, was technology, the "idea of technique". But the further complication of the constituent elements of technology led to the emergence of the technological paradigm, which today acquires the status of scientific and practical application, which in aggregate forms models of various paradigms. In the enforcement of one such paradigm is the information and technological paradigm of criminalistics, which determines its technological nature.

Key words: general theory of criminalistic, doctrine of forensic technology, technological paradigm of criminalistic, tasks and functions of criminalistics, technological function of criminalistics.

Найважливішою проблемою, пов'язаною із визначенням сутності криміналістичних знань, є питання про прикладний характер цієї науки. Слід відзначити, що ця проблема завжди перебувала в полі зору як криміналістів, так і вчених суміжних галузей знання, насамперед у галузі кримінального процесуального права. Особливо цікавим є той факт, що на різних етапах розвитку криміналістики в поняття прикладного характеру вкладався різний зміст.

Тому основна мета дослідження спрямована на розкриття характерних особливостей технологічної функції (природи) криміналістики.

Розглянемо основні підходи до розуміння прикладного характеру криміналістики.

Криміналістика стала розвиватися з потреб практики, тому саме практична, формуюча її сторона перебувала наче на виду і рухала вчених до необхідності вивчення

власне закономірностей, властивостей явищ і процесів, залучення нових теоретичних знань з інших наук. Особливо активно термін «прикладна наука» став використовуватися з кінця 30-х років ХХ століття. На цьому етапі становлення криміналістика визначилась як наука про прийоми і засоби розкриття й розслідування злочинів, найважливішим завданням якої вважалася інтеграція до практики розслідування злочинів цих природничих і технічних наук.

Таким чином, фактично сформувався один із варіантів визначення прикладного характеру криміналістики, згідно з яким криміналістика є прикладною наукою, оскільки служить «провідником» знань, отриманих у межах інших наук (природничих і технічних), в практику розкриття та розслідування злочинів. Іншими словами, криміналістика служить засобом, «додатком» наукових досягнень до практичної діяльності.

Другим варіантом є підхід, згідно з яким під «прикладним» розуміли «допоміжний», «підсобний» характер науки. За такого підходу має існувати основна наука, стосовно якої криміналістика здійснює свою допоміжну функцію. У зв'язку з цим протягом тривалого часу дискутувалося питання про залежність, допоміжний характер криміналістики стосовно науки кримінального процесу. Переважно прихильниками такого підходу виступали представники кримінальної процесуальної науки, зокрема, М.С. Строгович [1, с. 6; 2, с. 117]. Хоча подібну точку зору поділяли й деякі криміналісти. Ймовірно, причиною цього було бажання повністю відокремитися від кримінального процесу, в надрах якого криміналістика зародилася, так було прийнято вважати в той час.

Одним із перших проти такого розуміння криміналістики виступив Б.М. Шавер [3, с. 75]. Він відзначав, що віднесення її до допоміжних наук стосовно кримінального процесу, що витікає з принципів останнього, є «повним абсурдом», оскільки дані, що розробляються криміналістикою, зовсім не впливають з теоретичних принципів кримінального процесу, криміналістика не є практичним застосуванням цих принципів ... Тому криміналістика не може бути визнана «технічно прикладною, допоміжною наукою» стосовно кримінального процесу [3, с. 66]. Цей виступ фактично стосувався не тільки власне природи науки, а й не меншою мірою – питання про предмет криміналістики, оскільки диктувалось прагненням довести, що у неї є власні теоретичні проблеми і завдання, що криміналістика встановлює певні закономірності. Таку думку було підтримано Ю.І. Краснобаєвим, І.Ф. Криловим та іншими.

Водночас висловлювання Б.М. Шавера викликало різке заперечення з боку представників науки кримінального процесуального права, а саме М.С. Строгович [4, с. 6], який вважав, що криміналістика, будучи наукою «підсобною» стосовно кримінального процесу, являє собою кримінальну техніку. До неї відносяться тільки наукові прийоми виявлення та дослідження речових доказів і слідів злочину, прийоми, запозичені з природничих і технічних наук та пристосовані до використання під час розслідування злочинів. Звісно ж, відносна стійкість такої точки зору визначалася багатоманітністю в чому формулюванням поняття науки, наявної в рамках самої криміналістики (тобто визначення криміналістики як науки про засоби, прийоми і методи розслідування злочинів).

У процесі подальшого розвитку криміналістичної науки, після того, як переважна більшість учених дійшла висновку про наявність у неї самостійного предмета, питання про прикладний характер знято не було. Криміналістику продовжували називати прикладною наукою, однак такі терміни, як «допоміжна», «підсобна» дисципліна з обороту практично пішли. Перестали загалом згадувати спільно з терміном «прикладна» і кримінально-процесуальну науку. Це дає підстави вважати, що в поняття прикладної науки став вкладатися інший зміст. На жаль, практично ніхто з авторів не розкриває достатньою мірою, що саме вони розуміють, коли йдеться про прикладний характер криміналістики. У літературі зустрічаються лише окремі висловлювання з цього приводу.

Так, наприклад, Є.П. Іщенко вказує на те, що прикладна наука має надавати не тільки теорію, а й уміння і навички, прийоми [5, с. 58–59]. Здається, цей вислів не зовсім точний, оскільки наука, розробляючи рекомендації щодо застосування тих чи інших прийомів, не може дати людям «уміння» і «навичок», які отримуються ними в процесі практичної діяльності, вправ і тренувань.

Більш точно висловлюється з приводу поняття прикладної науки Р.С. Белкін. Він вказує, що під прикладними розуміються науки, що реалізують у практиці досягнення фундаментальних наук, що служать наче мостом між теорією й практикою, «мають додаток» або до практики, або до іншої науки [6, с. 172].

Водночас це висловлювання вимагає деякого уточнення. Залишається відкритим запитання: мостом між якою теорією і практикою служить криміналістика? Відповідь впливає тільки одна: між власною теорією й практикою виявлення, розслідування та попередження злочинів. Наскільки правомірно в такому разі говорити про прикладний характер криміналістики? Це питання заслуговує спеціального дослідження.

Здається, нині для того, щоб відповісти на питання про характер криміналістичної науки, необхідно встановити відмінності прикладної науки від фундаментальної у цілому (зокрема, стосовно правових наук). Це питання з незрозумілих причин вкрай мало обговорювалося як у загальній теорії права, так і в філософії науки. Водночас на сучасному етапі розвитку взагалі важко представити собі будь-яку науку, яка на основі пізнаваних закономірностей не давала б жодних інструментів для перетворення дійсності, а містила б лише теоретичні концепції й положення (була б в повному сенсі фундаментальною).

Абсолютно правий Р.С. Белкін, вказуючи, що з розвитком інтеграції і диференціації знання поділ наук на фундаментальні й прикладні, як на теоретичні і практичні (або емпіричні), набуває суто умовного значення, доречно цитуючи авторів, які називають зазначену класифікацію застарілою [6, с. 172].

На наш погляд, на зазначених підставах більшість наук взагалі неможливо категорично віднести до фундаментальних або прикладних. У таких науках є теоретична сторона, завданням якої є пізнання явищ і процесів і їх закономірностей, і робоча, яка покликана, використовуючи ці закономірності, дати рекомендації для використання їх, доповнення (додатки) до певного виду діяльності. Причому прикладна частина здебільшого є не окремою дисципліною, а розділом відповідної науки.

Наприклад, прикладна лінгвістика визначається як розділ мовознавства, що вивчає методи вирішення практичних завдань, пов'язаних із використанням мови [7, с. 218, 219]. Існують такі розділи наук, як прикладна математика, хімія, механіка тощо. Всі вони покликані вирішувати практичні завдання, використовуючи знання про закономірності, здобуті в рамках відповідних наук.

Ведучи мову про криміналістику як про прикладну дисципліну, потрібно було б визначити й ту науку, яка дає їй свою теоретичну базу. Вважаємо, що таких наук не існує. Теорія криміналістики створена самою криміналістикою. Водночас низка авторів говорить про те, що криміналістика вийшла з надр кримінального права й процесу [8, с. 10]. Здається, таке твердження буде правильним лише щодо походження криміналістичної науки, але ніяк не в сенсі запозичення теоретичних основ. Будь-яка нова наука не виникає на «порожньому місці», а передумови її формування зароджуються в надрах інших галузей знання, але це зовсім не означає, що новостворені науки є прикладними.

Дві сторони (теоретична й прикладна) є і у криміналістики. Тільки на відміну від багатьох інших наук (хімії, математики тощо), прикладна сторона криміналістики існує не окремо у вигляді самостійного розділу, а в основному супроводжується теоретичними положеннями (за винятком загальнотеоретичного розділу). Тому більш правильно говорити не про теоретичний і прикладний розділ науки, а про відповідні сторони або функції криміналістики.

Говорячи про зазначені сторони криміналістичної науки, дослідники використовують різну термінологію, проте суть від цього практично не змінюється. Так, В.А. Образцов виділяє пізнавальну і конструктивну (розроблення і вдосконалення того, що формує потенціал криміналістичних знань, «знарядь праці й засобів виробництва» практичного слідознавства) функції криміналістики [9, с. 16].

Р.А. Домбровський називає ці сторони гносеологічним і соціологічним аспектами науки як форми суспільної сві-

домості [10, с. 56]. Як гносеологічний аспект він розглядає відображення наукою закономірностей суспільного буття – певну галузь дійсності, що становить предмет кожної науки. У соціологічному ж плані роль науки не зводиться до пасивного відображення дійсності та її пояснення. Вона «озброює» людину знаннями і служить засобом перетворення дійсності, створює такі ідеальні уявні моделі перетворення дійсності, які ще не відомі практиці. Для криміналістики такими ідеальними уявними моделями якраз і є вдосконалені (порівняно з використовуваними на практиці) засоби й способи діяльності правоохоронних органів з виявлення, розслідування та попередження злочинів.

Не можна не погодитися з Р.А. Домбровським, що односторонній підхід до науки не може дати правильного уявлення про неї, гальмує її розвиток. До речі, це положення справедливе для переважної більшості наук. Сказане не означає, однак, що прикладних наук не існує взагалі. На певному етапі наука може сконцентрувати відносно великий обсяг знань про закономірності ознак, властивостей і відносин, що становлять предмет її дослідження, які можна використовувати в будь-якій сфері людської діяльності, завдання і мета якої відмінні від завдань і мети такої науки. У цьому разі частина науки може виділятися і скласти прикладну галузь. При цьому прикладна наука, розробляючи прийоми практичної діяльності, запозичує результати досліджень суті і закономірностей відповідних явищ у надрах материнської науки, які являють собою якийсь імператив для прикладної науки. Так утворилися судова медицина, юридична психологія, експертологія, криміналістична адвокатологія й ін.

У криміналістиці положення принципово інше. Навіть на начальному етапі розвитку, коли для вирішення своїх завдань вона використовувала знання з області інших наук (вони і зараз використовуються, причому не менш активно), предметом криміналістичного дослідження були непоодинокі об'єкти і процеси матеріального світу (різні види слідів і способи їх виявлення), а їх взаємодія і взаємозв'язок між собою, з конкретними способами скоєння злочинів, типами злочинців тощо, тобто те, що ми зараз називаємо механізмом злочину, незважаючи на відсутність відповідної термінології на ранніх стадіях розвитку науки.

Цікаву думку з приводу співвідношення фундаментальних і прикладних знань у криміналістичній науці висловлено Г.А. Матусовським. Автор говорить, що будь-яка наука обов'язково має свій теоретичний фундамент, свої загальні принципи. Сам факт існування науки передбачає її як систему теорій. Цілком очевидно, що наука не може існувати без практичних «виходів». Водночас Г.А. Матусовський вказує, що кожна наука має різні рівні теорій і їх практичні «виходи». Так, є науки, в яких рівною мірою добре розвинені як теоретичне, так і практичне спрямування. До таких наук відносяться кримінальне право й кримінальний процес. У них об'єктивно поєднуються обидва напрями, з одного боку стимульовані практикою, і з іншого – логікою науки, необхідністю розвитку теорії. У криміналістиці ж, на думку Г.А. Матусовського, переважає практична спрямованість [8, с. 22, 23].

На наш погляд, такий підхід до криміналістики не зовсім правильний. По-перше, незрозуміло, яким чином можна виміряти рівень теоретичних розробок і практичних «виходів» у науці. Так званої «чистої теорії» взагалі небагато. Практично будь-яке теоретичне розроблення (за винятком найбільш загальних закономірностей) безпосередньо або опосередковано пов'язане з вирішенням тих чи інших практичних завдань. Інакше не ясно, для чого таке дослідження проводиться. По-друге, крен у сторону практичної спрямованості призводить до того, що деякі криміналістичні розроблення являють собою простий опис позитивної слідчої практики, переліки рекомендацій, які не мають серйозного теоретичного обґрунтування.

На підставі викладеного, вважаємо найбільш доцільним вести мову не про криміналістику як прикладну науку, а про прикладну функцію криміналістики, пов'язану з її робочою частиною, покликаною створити нові, досі невідомі моделі дійсності, з метою її перетворення. Сучасну криміналістику ми розуміємо як технологію, яка формує криміналістичні знання, забезпечуючи цим предметну сферу боротьби зі злочинністю. Тобто, криміналістика – технологія боротьби зі злочинністю. Звідси наше розуміння «криміналістичної технології». При цьому закономірні тенденції розвитку різних наук (природничих, гуманітарних, соціальних, когнітивних, різних технологій тощо), а на їх основі різних парадигм, свідчать про інтеграцію різних галузей наукових знань у криміналістику, що визначає її як мегануку.

У кризовій ситуації, що склалася в криміналістичній науці, проблема формування теоретичного знання є вкрай актуальною. Її вирішення пов'язане з оновленням способів роботи зі знанням, зокрема з теоретичним знанням, яке має бути «виращене» в різних сферах практики, і насамперед у криміналістичній. Без зміни принципів роботи зі знанням у вітчизняній криміналістичній практиці проблема відтворення в суспільстві цінностей криміналістичного теоретичного знання і теоретичного мислення не може бути вирішена.

Вітчизняна епістемологія, що займається вивченням структури знання, різних форм його існування, має виявити і проаналізувати ті новаторські способи епістемічної роботи, які складаються нині в криміналістичному секторі [11–15]. Саме епістемологія має оновлена її «гносеологія» формуватиме не тільки теоретичну, але й також дві практичні проєкції. У рамках епістемології можна розробити нову навчально-освітню дисципліну – метапредмет «Епістемологічні основи криміналістики». Це спеціально сконструйований навчальний предмет, який дасть змогу ефективно формувати теоретичне криміналістичне знання на мисленнєво-діяльних підставах у просторі розгорнутої освітньої практики.

Мисленнєво-діяльний підхід дасть змогу співвіднести і пов'язувати в конкретній ситуації комунікацію, дію і мислення на основі процесів рефлексії й розуміння, що є розвитком діяльнісного підходу, як він розумівся у німецькій класичній філософії та марксизмі, а також у вітчизняній філософії та психології другої половини ХХ століття. На цій основі нова освітня криміналістична технологія, що покладена в основу метапредмета «Епістемологічні основи криміналістики», буде практичним інструментом вирішення цієї проблеми. Адже криміналістика, увібравши в себе результати багатовікового зарубіжного та вітчизняного розвитку теоретичного знання, стала формою нового типу, націленою на вирішення теоретичного мислення у криміналістиці, що й зумовлює її метапредметність.

Метапредмети відрізняються від навчальних дисциплін традиційного циклу. Вони поєднують у собі ідею предметності й одночасно надпредметності, ідею рефлексивності стосовно предметності. Вони, з одного боку, обов'язково побудовані відповідно до схеми предметно-дисциплінарної організації, тобто вони самі сконструйовані як навчальні предмети, з іншого боку, вони виступають у рефлексивній функції стосовно інших предметів і непередметних систем мислєдіяльності – процесам мислення, дії, мислєкомунікації в конкретній практичній сфері. Це досягається за рахунок того, що в основу кожного предмета покладена певна організованість мислєдіяльності – своєрідна мислєдіяльна річ, яка в ньому цілеспрямовано опрацьовується. Як подібні речі виділяють знання, знак, проблему, завдання.

Е.В. Балацький справедливо зазначає, що «нині світ відторгає «пасивне», абстрактне знання і все більше вимагає технологічного знання і конкретних навичок, які можуть бути використані для подальшої творчої діяльнос-

ті» [16, с. 149]. Відбувається зміна статусу знання: старий ідеал – служіння знанню заради істини – втрачає свою значимість, визначальним стає утилітарно-прагматичний підхід [17, с. 260].

З цих позицій головне в криміналістиці – це криміналістичні методи, прийоми й засоби, що структурують технологію боротьби правоохоронних органів зі злочинністю. При цьому має йтися не тільки про їх розроблення, а і забезпечення їх впровадження в практичну діяльність правоохоронних органів.

Здатність криміналістики як науки успішно вирішувати практичні й теоретичні проблеми, що виникають, характеризують її евристичний потенціал, творчу роль й інтелектуальну продуктивність, тоді як здатність криміналістики забезпечувати впровадження її «наукової продукції» в практичну діяльність правоохоронних органів виступає необхідною умовою ефективних змін практики виявлення, розслідування та попередження злочинів. Важливо, нарешті, усвідомити, що теоретичні знання мають розглядатися не як основа, а як засіб, забезпечення подальшого вирішення прикладних проблем практики.

Пізнання закономірностей криміналістики не може розглядатися як кінцевий результат криміналістичних досліджень, а лише як засіб, що забезпечує вирішення виникаючих завдань практики, як технологію, що забезпечує наукове розроблення ефективного криміналістичного арсеналу в умовах відсутності раніше відомих засобів вирішення практичних криміналістичних завдань.

Відповідно, криміналістичне знання, відображаючи закономірності предмета криміналістики, змінює свій статус: замість основи воно набуває статусу знання, що забезпечує розроблення і вдосконалення криміналістичного арсеналу засобів боротьби зі злочинністю.

Дослідники мають звернутися до криміналістики через її прагматичну (предметно-технологічну) орієнтацію, що виявляється у вимозі від криміналістики бути джерелом ефективних змін практики виявлення, розслідування та попередження злочинів. У криміналістичних дослідженнях має переважати кількісний підхід, не зважаючи на те, що вони за своєю суттю мають бути все-таки переважно якісними. Фактично йдеться про те, щоб криміналістична спільнота була готова змиритися з подібним протиріччям, аби зберегти примат технологій над усіма іншими сторонами криміналістичних досліджень, що базуються на технологіях (оперативно-розшукових, слідчих, експертних, обвинувачення, захисту, судового розгляду кримінальних справ, пенітенсарною і т.п.) і своїм підсумком мають інновації, кінцевим підсумком яких є нові технології, які служать основою для проведення нових досліджень.

Процес генерування інновацій базується на вмінні користуватися наявними технологіями і розвивати їх відповідно до вирішуваних дослідницьких завдань. Означене утворює складну методологічну мережу, скріплену жорстким прагматизмом, що виражається в діалектичній взаємодії між вказаними складовими елементами.

Очевидно, що практичних працівників, які займаються виявленням, розслідуванням та попередженням злочинів, більшою мірою цікавить не об'єктивне уявлення про світ, знання його законів і закономірностей, а технологічне ви-

рішення практичних криміналістичних завдань, що виникають в їх повсякденній діяльності. Тому криміналістика як технологія боротьби зі злочинністю (її методи, прийоми й засоби) набувають натепер статус фундаментального знання, безпосереднє використання якого здатне цілеспрямовано змінювати зміст практичної діяльності з виявлення, розслідування і попередження злочинів. Не випадково як незмінну мету криміналістики Г. Гросс завжди називав «практичну» мету [18].

Але криміналістику не можна зводити тільки до практики або тільки до науки. З огляду на сутність загального визначення технології, до її сфери має відноситися як використання, так і саме формування науково-технологічних знань. Відповідно, якщо юридична наука дає узагальнені, принципові знання про боротьбу зі злочинністю, то криміналістика як технологія боротьби правоохоронних органів зі злочинністю включає в себе знання про те, яким чином і за допомогою яких криміналістичних засобів слід здійснювати вказану діяльність і їх пристосування до конкретних життєвих обставин і умов, яким конкретно чином слід здійснювати кримінальну процесуальну пошуково-пізнавальну діяльність правоохоронних органів щодо виявлення, розслідування і попередження злочинів. А також виробляє комплекс особливих науково-технологічних знань про створення та реалізацію криміналістичних засобів боротьби зі злочинністю на практиці, який стає об'єктом дослідження в рамках науки криміналістики і може служити підставою для вироблення криміналістичною наукою нових знань.

Тому через свою специфіку криміналістика як технологія може визначатися як юридична метанаука, яка пристосовує з урахуванням криміналістичних знань для своїх мети та завдань дані інших наук для боротьби правоохоронних органів зі злочинністю.

Однак слід зазначити, що дані наук, що застосовуються в криміналістиці, використовуються не безпосередньо, а тільки після їх перетворення (технологізацію) на специфічне знання, на підставі якого можна точно встановити, які конкретно криміналістичні засоби необхідно використовувати в реальній кримінальній процесуальній пошуково-пізнавальній діяльності правоохоронних органів з метою досягнення бажаного результату. Сукупність технологічних знань такого роду і заснованих на них технічних, тактичних, методичних, стратегічних, політичних засобів, засобів криміналістичної безпеки й становить зміст криміналістичної технології як юридичної метанауки.

Таким чином, розгляд проблеми співвідношення фундаментальних і прикладних знань у криміналістиці дав змогу зробити такі висновки:

1) Розподіл наук на фундаментальні й прикладні нині втратив своє значення. Переважна більшість наук у сучасному світі (і криміналістика входить до їх числа) мають сукупність теоретичних (фундаментальних) і прикладних знань – положень і рекомендацій, спрямованих на перетворення, технологізацію (головним чином удосконалення) практичної діяльності, що становить об'єкт метанауки.

2) У зв'язку з цим пропонується вести мову не про прикладний характер криміналістичних знань, а про технологічну функцію (природу) криміналістичної науки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Строгович М.С. Предмет криминалистики и ее соотношение с уголовным процессом. Труды Военно-юридической академии. Ашхабад. 1942. С. 4–12.
2. Крылов И.Ф. Страницы истории советской криминалистики за 50 лет. Правоведение. 1967. № 5. С. 113–121.
3. Шавер Б.М. Предмет и метод советской криминалистики. Социалистическая законность. М., 1938. № 6 (июнь). С. 56–82.
4. Строгович М.С. Природа советского уголовного процесса и принцип состязательности. М.: Юрид. изд-во НКВД СССР, 1939. 251 с.
5. Ищенко Е.П. Научно-технический прогресс и система советской криминалистики. Предмет и система криминалистики в свете современных исследований. М., 1988. С. 58–59.
6. Белкин Р.С. Курс криминалистики в 3 т. Т. 1: Общая теория криминалистики. М.: Юрист, 1997. 408 с.
7. Корач М. Наука индустрии. В кн.: Наука о науке /Сб. ст-й. Пер. с англ. проф. В.Н. Столетова. М.: Прогресс, 1966, с. 217–235.
8. Предмет и система криминалистики в свете современных исследований: сб. науч. тр. / Всесоюз. НИИ пробл. укрепления законности и правопорядка. М., 1988. 116 с. Из содерж.: Вопросы совершенствования системы криминалистики / Г.А. Матусовский. С.82–84.

9. Криминалистика / Пор ред. В.А. Образцова. М.: Юрист, 1997. 756 с.
10. Домбровский Р. Предмет криминалистики. Рига, 1973. 56 с.
11. Комисарчук Р.В. Епістемологічні основи криміналістики. Jurnalul juridic national: teorie și practică, № 2 (30). Ч. 1, 2018. С. 164–167.
12. Комисарчук Р.В. Предпосылки формирования учения о криминалистической технологии. «Legea si Viata». № 5/2. 2018. С. 99–103.
13. Комисарчук Р.В. Аналітична парадигма криміналістичної технології. Visegrad Journal on Human Rights. № 2. 2018. С. 81–85.
14. Комисарчук Р.В. Криміналістична технологія в системі юридичної освіти. Jurnalul juridic national: teorie și practică, № 3 (31), 2018. С. 115–118.
15. Комисарчук Р.В. Криминалистика – технология борьбы с преступностью (криминалистическая технология). «Legea si Viata». № 8, 2018.
16. Балацкий Е.В. Наука и технологии: новая модель отношений. Научно-исследовательские исследования. 2008: Сб. науч. тр. / РАН ЮНИОН. Центр науч.-информ. исслед. по науке, образованию и технологиям; Отв. ред. Ракитов А.И. М., 2008.
17. Управление качеством образования: (Методологический аспект) / В. Кондратьев, Л.Ф. Матронина / научно-исследовательские исследования, 2008: сб. науч. трудов / отв. ред. А.И. Ракитин. М., 2008. С. 260–266.
18. Gross H. Gesammelte Kriminalistische Aufsätze. Leipzig: F. C. W. Vogel, 1902. VIII, 432 S.

УДК 343.98;347.772

НАСЛІДКИ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

CONSEQUENCES OF THE ILLEGAL USE OF TRADEMARKS AS AN ELEMENT OF FORENSIC CHARACTERISTICS

Поліщук І.Ю.,
здобувач кафедри криміналістики та судової медицини
Національна академія внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню шкоди, що завдається незаконним використанням торговельної марки з позиції криміналістики та судової експертизи. Акцентовано увагу на неправомірності застосування принципу витіснення оригінальної продукції контрафактною у разі порушення прав на luxury-бренди. Обґрунтовано наявність моральної шкоди в юридичної особи-власника торговельної марки.

Ключові слова: незаконне використання торговельних марок, контрафакт, упущена вигода, моральна шкода юридичній особі, принцип витіснення, судова експертиза у сфері інтелектуальної власності.

Статья посвящена исследованию вреда, наносимого незаконным использованием товарного знака с позиции криминалистики и судебной экспертизы. Акцентируется внимание на неправомерности применения принципа вытеснения оригинальной продукции контрафактной в случаях нарушения прав на luxury-бренды. Обосновано наличие морального вреда у юридического лица-владельца торговой марки.

Ключевые слова: незаконное использование товарных знаков, контрафакт, упущенная выгода, моральный вред юридическому лицу, принцип вытеснения, судебная экспертиза интеллектуальной собственности.

The article is devoted to the investigation of the harm caused by the illegal use of the trademark from the standpoint of forensic science and forensic expertise. The issues of forensic examination of missed profit as a result of illegal use of trademarks are analyzed.

It is noted that the victim may for a long time not be aware of the illegal use of his trademark, since this crime does not cause changes in the material objects of the owner of the trademark. In the case of the illegal use of a trademark, the consequences in the form of lost profits are available, but they do not create either material or ideal traces.

Attention is drawn to the lack of a methodological justification of the algorithm for calculating losses as a result of the illegal use of trademarks. It is proposed to apply the royalty method as most appropriate in establishing the lost benefit of the trademark owner.

It is proved that the illegal use of trademarks causes not only pecuniary damage in the form of lost profits, but also moral damage to legal entities of the trademark owner (business reputation is violated).

It is noted that the establishment of the type of harm affects the final outcome of the investigation, therefore the answer to the question "Did the one sale of a counterfeit product out of the market one realization of the original" in each particular criminal proceedings against the illegal use of the trademark is mandatory.

The emphasis is placed on the unlawfulness of the principle of displacement the original product counterfeit in cases of violation of the rights to luxury brands. It is noted that the question of establishing the admissibility of the use of the principle of displacement belongs to the behavioral stereotypes of consumers, therefore, should be solved, as well as determination of the non-material damage to the business reputation of the owner of the trade marks, specialists of social psychology.

The article provides examples of judicial practice in criminal proceedings for the investigation of the illegal use of trademarks.

Key words: illegal use of a trademark, counterfeiting, missed profit, moral damage to legal entities, principle of displacement, forensic expertise of intellectual property.

Постановка проблеми. Насиченість українського ринку контрафактними товарами та низька ефективність боротьби з порушенням прав інтелектуальної власності дискредитує Україну в європейській і міжнародній спільноті. Попри більш ніж 17-літнє існування окремої статті у кримінальному законі, що захищає права власників торговельних марок, незаконне використання цього об'єкта інтелектуальної власності в Україні є звичайним явищем.

Відкритим залишається питання дослідження на дисертаційному рівні криміналістичних особливостей злочинних наслідків незаконного використання торговельних марок, що зумовлює актуальність статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Криміналістична характеристика незаконного використання торговельних марок значно відрізняється у кількісному та якісному складі від так званого «типового набору» криміналістично значущих ознак інших злочинів.

О.О. Алексєєв писав, що криміналістичну характеристику «складає опис властивостей та ознак, які мають значення для розкриття механізму злочину, характеру слідів, що залишились, умов вчинення злочину...» [1, с. 429]. При цьому він визначав криміналістичну характеристику як ідеальну модель типових зв'язків і джерел доказової інформації; вірогідну модель події; систему даних (відомостей) про злочин, які сприяють розслідуванню; систему